

Какво е домашно насилие?

Продължителност: 3 ½ часа

Материали: Черна дъска и тебешери; 8 големи листа хартия и 8 маркера; допълнително хартия и маркери

Материали за участниците: Анотирана и неанотирана версия на *Колелото на власт и контрол*; анализи на случаи; Копие от *Общи препоръки 19 към Конвенцията за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените (CEDAW)*

Целева група: Модулът може да бъде използван за информирание и повишаване на чувствителността на различни групи от участници

Въведение

Модератор: Домашното насилие е сериозен проблем, който може да възникне във всяка културна и обществена група. Навсякъде по света домашното насилие има унищожителни ефекти върху физическото, психологическото, емоционалното и финансовото благосъстояние на жени, деца, семейства и обществени групи. Изследванията сочат, че между ¼ и ½ от всички жени са малтретирани от интимните си партньори и че между 40 и 70% от убийствата на жени са извършени от техните интимни партньори. Без да отрича факта, че домашното насилие е сериозен проблем във всяка от разновидностите си, тази тренировъчна сесия фокусира вниманието си върху уникалните характеристики на насилието, изпитвано от жени в контекста на интимни взаимоотношения. Въпреки известни вариации в статистическите данни, жените са жертви в 95% от докладваните случаи на насилие между партньорите.

Насилието срещу жените е често дефинирано като насилие, основано на пола, защото се корени поне частично в подчинения обществен статус на жената. Насилствените актове спрямо една жена застрашават нейния живот, тяло и психологическа цялост. Тези актове са определяни като “най-разпространената и в същото време най-малко признатата форма на издевателство по света.” По време на тази сесия ние ще разгледаме дефиницията на “домашно насилие” като нарушение на човешките права на жените.

Учебни цели

Организатор: В края на тази сесия, участниците ще са способни да:

- o Дефинират “домашно насилие.”
- o Посочат различни насилствени поведения, които представляват форми на домашно насилие.
- o Идентифицират различни форми на домашно насилие.
- o Изброят и опишат някои от разликите между актове на домашно насилие и насилствени актове, извършени от непознат.
- o Обяснят защо и как домашното насилие нарушава човешките права.

Упражнение 1: Дефиниции на “домашно насилие”

1. Модераторът ръководи идейно-творческа сесия (brainstorming session), чиято цел е да състави списък на различни действия, които са примери на домашно насилие. Модераторът приканва всички участници споделят своите идеи последователно или когато пожелаят. Участниците не бива да критикуват или обсъждат нито една от

споделените идеи, но могат да използват чужди идеи за катализатори на свои собствени. Въпросите за разсъждение са следните:

- o Какво, според Вас, означава фразата “домашно насилие”?
- o Какви действия бихте дефинирали като актове на “домашно насилие”?

* *За организатора:* Позволете сесията да продължи между 5 и 7 минути. През това време записвайте върху черната дъска всяка една от идеите, без да я коментирате или изменяте. След като групата обсъди различните идеи, оставете списъка върху черната дъска по време на остатъка от учебния семинар.

2. Организаторът обобщава резултатите от сесията по обмен на идеи и завършва с кратка лекция, чиято цел е да подчертае следните концепции:

- o Домашното насилие е форма на злоупотребяващо и заплашващо поведение, което може да включва както физическо, емоционално и сексуално насилие, така и заплахи, изолация и насилствен контрол. Домашното насилие може да включва заплахи за насилие, физическо нараняване, покушение срещу собствеността или домашните любимци на жертвата или други унижаващи достойнството ѝ актове, емоционално насилие, злоупотреба с децата като средство за контрол и др.
- o Домашното насилие е умишлено поведение. Целта на това държание е да установи и наложи власт и контрол върху друг човек. Най-често домашното насилие е извършвано от мъже спрямо техните интимни партньори - настоящи или бивши съпруги и приятелки.
- o Извършителите на домашно насилие използват широк спектър от контролни и насилствени поведения спрямо жертвите си. Такива поведения могат да доведат до физически наранявания, които нараняват както тялото на жертвите, така и емоционалното им състояние. В други случаи методите на насилие включват психологическо издевателство. Въпреки че подобни методи нямат физически белези, те са разрушителни за емоционалното и психологическото благосъстояние на личността.

3. Модераторът разделя участниците на 8 малки групи. Всяка една от групите трябва да получи копие на неанотираното *Колело на властта и контрола* (за информация погледни помагалото по-долу), голям лист хартия и един маркер. Модераторът обяснява:

- o *Колелото на властта и контрола*, разработено от Проекта по домашно насилие и интервенции в Дулут, щата Минесота, показва различни типове поведение, използвани от издевателите, за да установят власт и контрол над жертвите си.
- o Тези тактики на поведение включват: икономическо издевателство; заплахи и контрол над поведението; психологическо и емоционално насилие; изолация; принижаване, унижение и обвинение; използване на децата; използване на мъжки привилегии.

Всяка една от тактиките, описани в *Колелото на властта и контрола*, е зададена на всяка една от групите. Всяка група има 20 мин. за обсъждане на поведението, които илюстрират зададената им тактика. Един човек, излъчен от всяка група, има за задача да сподели резултатите от груповата дискусия с останалите участници.

- В зависимост от запознатостта на участниците с проблема, предварително изброени примери на различни насилствени поведения, илюстриращи различните тактики, биха били полезни за дискусията в малки групи. Например, организаторът би могъл да обясни, че поведението, които използват изолационната тактика включват “забрана на жената да общува със семейството си” или “забрана да започне работа.”

Помагало (копия са необходими за участниците):

Неанотирано Колело на властта и контрола

Достъпно на английски на този интернет адрес:

<http://www.letswrap.com/dvinfo/wheel.htm>

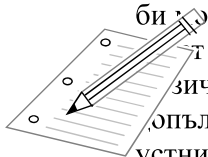
4. Модераторът събира отново всички участници в голяма група. Един човек от всяка една от малките групи докладва резултатите от дискусията а тази група. В края на тези доклади всеки участник трябва да получи копие от *Анотираното Колело на властта и контрола* (за повече информация виж помагалото по-долу). Модераторът трябва да подчертае, че поведенията, описани в *Анотираното Колело* не са всеобхватни. Броят на примери за всяка една от тактиките е потенциално неограничен. След това организаторът оглавява и ръководи обсъждане на следните въпроси:

- o Каква е връзката между физическо и сексуално насилие и останалите тактики, идентифицирани в *Колелото на властта и контрола*?
- o Какви са връзките между различните тактики, описани от *Колелото на властта и контрола*?
- o Какви са обстоятелствата, при които съпруг, ругаещ и обиждащ съпругата си, извършва домашно насилие?

*След докладите на всяка една от малките групи листата с изброени примери на насилствени поведения трябва да се окачат на стената, така че всеки участник би могъл да ги види. Листата могат да се организират в такъв ред, че да формират *Колелото на властта и контрола*.

По времето на ръководената дискусия модераторът трябва да подчертае следните идеи:

- o *Колелото на властта и контрола* демонстрира връзката между физическото и сексуалното насилие и заплахите, контрола и манипулацията, на които съпругата и децата често са подложени от издевателя. Тези тактики са използвани за да затвърдят контрола, установен от насилника чрез физическо и сексуално насилие.
- o Дори и единичен случай на физическо насилие или заплахата с физическо насилие би могъл да е достатъчен, за да се установи контрол над партньора. След това тази контрол би могла да бъде затвърдена чрез контролиращи поведения, които изключват физическо насилие. Например, вербална атака след физическо издевателство носи допълнителна заплахата, че може да последва ново физическо насилие. По този начин устни заплахи биха били достатъчни за да може издевателят да потвърди своя контрол без фактически да нарани тялото на жертвата.
- o Домашното насилие е повтарящ се комплексен модел на държание. По отделно тактиките, описани от *Колелото на властта и контрола*, може и да не са насилствени. Независимо от това, когато тези тактики са използвани заедно, те формират модел на поведение, който осигурява властта на издевателя върху партньора. Тогавя всеки път, когато издевателят използва физическо или сексуално насилие или пък заплашва с тях, тези тактики стават още по-влиятелни. Например, устна нападка, идваща от човек, който никога преди не е използвал физическо насилие, би имала много по различен ефект отколкото същата нападка, изказана от човек, който е насиллил своя партньор преди това или пък е заплашвал с насилие по-рано.
- o Някой от тези поведения могат да са престъпни, а други - не. Въпреки че някои от тактиките са насочени към деца, домашни любимци или материална собственост, крайната цел на подобно поведение е контрол върху интимния партньор. Например

издевателят би могъл да унищожи нещо, което принадлежи на партньора, с цел да всее страх и да превърне партньора си в жертва.

Помагало (копия са необходими за участниците):

Анотирано Колело на властта и контрола

Достъпно на английски на този интернет адрес: <http://www.dvc.org.nz/power.htm>

5. Модераторът разделя участниците в групи от 4-5 човека и раздава на всеки участник по едно помагало, което съдържа описание на случай на домашно насилие. Всяка от групите получава също така лист хартия и маркер. Групите имат 30 мин., за да обсъдят следните въпроси:

o Кои от тактиките, идентифицирани от *Колелото на властта и контрола*, са използвани от издевателя в този случай?

o Какви са разликите между този сценарий и форми на насилие, извършено от непознат, като например кражба? Какви са тези разлики от гледна точка на жертвите, извършителите, обществото?

6. Модераторът събира отново всички участници в голяма група и моли по един участник от всяка от малките групи да сподели с останалите резултатите от дискусиата в тази група. След докладите организаторът обобщава резултатите и води кратка лекция, за да подчертае следните идеи:

o Главно защото домашното насилие се случва между интимни партньори, то е форма на насилие, която е много различна от други насилствени актове, извършени от непознат. Също както жертвите на насилие от непознат са травмирани в следствие, така и жертвите на домашно насилие изпитват физическа и душевна травма. В действителност жертвите на домашно насилие са травмирани в много по-голяма степен, защото издевателят има постоянен достъп до своята жертва и жертвата е подложена на повторни атаки в продължителен период от време.

o Съществуващата романтична връзка между жертвата и извършителя на домашно насилие намалява защитните способности на жертвата. Раздялата с издевателя е трудно осъществима заради усложненията и силата на връзката. Жертвата би могла да има деца с издевателя; би могла да вярва, че той ще се промени; би могла да е отдадена на отношенията си с издевателя по много причини или пък би могла да е зависима от издевателя си за икономическото си благосъстояние и оцеляване.

o Романтичната връзка между издевателя и жертвата също така би могла да промени контекста, в които издевателят и обществото тълкуват насилието. Традиционно домашното насилие е оценявано и разбираемо като “личен проблем,” понеже то съществува и се случва в контекста на интимни отношения. Обществени и културни вярвания биха могли да оправдаят използването на насилие от страна на съпруга спрямо съпругата. Издевателят би могъл да намери подкрепа за поведението си в съществуващи обществени разбирания, че в контекста на интимни отношения мъжете имат право на контрол над жените и че могат да използват насилствени методи, за да установят такъв контрол.

o Обществената реакция по отношение на домашното насилие би могла да е много по-различна отколкото реакцията спрямо насилие, извършено от непознат. Възможно е полицията да се отзове много по-бавно, когато получи оплакване от домашно насилие. Правната система може да реши да не преследва случаи на домашно насилие, защото го оценява като обикновен скандал между съпруг и съпруга.

Източници:

Prevention of Domestic Violence and Trafficking in Human Beings, Training Manual, Winrock International, Kyiv, Ukraine, 2001, достъпно на английски на този интернет адрес: http://www.winrock.org/GENERAL/Publications/Dos_manual.pdf.

Domestic Violence: A National Curriculum for Family Preservation Practitioners, Susan Schechter & Anne L. Ganley, Family Violence Prevention Fund, 1995.

Domestic Violence in Civil Court Cases: A National Model for Judicial Education, Family Violence Prevention Fund, 1992.

Domestic Violence: The Crucial Role of the Judge in Criminal Court Cases, A National Model for Judicial Education, Family Violence Prevention Fund, 1991.

Упражнение 2: Домашното насилие като нарушение на човешките права

1. Организаторът започва с кратка лекция за домашното насилие като нарушение на човешките права на жената. Лекцията подчертава следните идеи:

о Въпреки че международните стандарти в областта на човешките права дефинират домашното насилие като нарушение на човешките права сравнително скоро, по отделно нарушените права са включени в международните закони от много по-отдавна. Подобни единични права например включват правото на живот и на телесна цялост.

о Едно от основните преприадствия, които международната правна система трябваше да преодолее, за да признае домашното насилие като нарушение на човешките права, беше разбирането, че международните закони за човешките права не са приложими в сферата на личните отношения. Според традиционното разбиране на международната правна система, законите са предназначени да регулират политиката и поведението на различните държави и държавите носят отговорност само за нарушенията, които те извършат. От друга страна, домашното насилие традиционно се възприема като “частен” проблем. Този тип издевателство, случващ се между стените на дома и в контекста на интимни взаимоотношения, беше поставен извън сферата на държавните отговорности.

о Въпреки това подобни масови разбирания по отношение както на проблема с домашното насилие, така и на отговорностите на държавата са се променили с времето. Постепенно домашното насилие се превърна от просто “личен проблем” във все по-легитимен и нарастващ проблем на обществото и държавата. Международното законодателство също отрази тези промени в разбиранията и добави към закона за държавната отговорност клаузата, че държавите не са отговорни единствено за нарушението на международните закони, а също така и за защитата на своите граждани според тези закони.

Във времето, оставащо от това упражнение, ние ще разгледаме как и защо домашното насилие е нарушение на човешките права на жените.

2. Модераторът разделя участниците в групи от 4-5 човека. Всяка група получава следното: копие от *Обща препоръка 19* (допълнителна информация за препоръката е достъпна в помагалото, цитирано по-долу), лист хартия и маркер. Всяка група има 30 мин. да прочете и дискутира предоставения им текст, имайки предвид следните въпроси:

о Каква е дефиницията на “домашно насилие,” предоставена в текста на *Обща препоръка 19*?

о Кой са човешките права, нарушени в случай на домашно насилие?

о Каква е дефиницията на държавната отговорност в случай на насилие срещу жените, включително и домашно насилие, според текста на *Обща препоръка 19*?

о Какви са препоръките към държавите, изброени в този документ, по отношение на домашното насилие?

Помагало (копия са необходими за участниците):

Обща препоръка 19

Всички препоръки на английски са достъпни на следния интернет адрес:

<http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recomm.htm>

Препоръката е също така достъпна чрез Центъра за Сравнително и Обществено Право на следния интернет адрес: <http://www.hku.hk/ccpl/cedaw/wgr19.htm>

3. Организаторът на дискусиата събира отново всички участници. Всяка една от групите докладва по отношение на тяхната дискусия, след което организаторът обобщава дискусията, подчертавайки следните идеи:

о Домашното насилие е нарушение на човешките права, защото престъпва границите на много права като например правото на живот и правото на физическа и психическа цялост. В добавка, всеки индивид има право на свобода от дискриминация. Обща препоръка 19 отбелязва, че насилие, основано на пола на индивида, включително и домашно насилие, е “форма на дискриминация, която сериозно ограничава способността на жените да се ползват със същите права и свободи, каквито имат мъжете.”

о Важно е също така да отбележим, че домашното насилие също така се корени в подчинената роля на жената спрямо мъжа, която е традиционното статукво в много общества. В декларация на ООН, която се обявява за премахването на насилието над жените, насилието над жените е описано по следния начин: “манифестация на исторически неравнопоставените властови отношения между мъжете и жените.” Същевременно насилствените методи са определени като “основни обществени механизми, чрез които жените са насилствено поставени в роли, подчинени на мъжете.”

о *Обща препоръка 19* отбелязва също така двата основни принципа на държавната отговорност по отношение на домашното насилие: полагаемо старание (*due diligence*) и равнопоставена защита.

о Първо, държавите са не просто задължени да избягват нарушения, но са също така отговорни за частни действия, ако не могат да изпълнят задължението си да предпазват от и да наказват подобни нарушения. В резултат на това, всеки път когато държавата не може да гарантира, че криминалните и граждански закони не са способни да защитят жената и да преследват насилника, или пък не може да гарантира че държавните органи, като например полиция и прокурори, са способни да прилагат законите в защита а жертвите на домашно насилие, държавата не е приложила необходимото старание, за да може да предотврати, разследва и накаже нарушения на правата на жените.

о Второ, според международните закони държавите са задължени да гарантират равнопоставена законова защита за всеки един гражданин. Ако една държава не може да осигури същата защита за жертви на домашно насилие, както защитата на жертви на насилие, извършено от непознат, тази държава не е способна да изпълни своето задължение.

о В допълнение, много учени и адвокати предлагат трети начин за разбиране на държавната отговорност по отношение на домашното насилие. Според Конвенцията срещу Мъчението, държавите са задължени да предотвратяват мъчения, извършени от частни индивиди. Конвенцията дефинира мъчение по следния начин: психологическа и физическа болка или изтезание, предумишлено извършени с незаконна цел или от държавен орган, или от индивид със съгласието на държавен орган. Домашното

насилие и изтезание включват преднамерено причиняване на физическа и психологическа болка. Държавата може да бъде разбрана като съучастник в подобни актове, ако не е способна да накаже извършителите на домашно насилие. Последна точка в това разбиране е, че домашното насилие продължава да съществува с незаконната цел да наложи и поддържа властта и контрола на един индивид спрямо друг.

Източник:

Combating Domestic Violence: Obligations of the State, Radika Coomaraswamy, 6 Innocenti Digest 10, 2000, достъпно на следния интернет адрес:
<http://www.unicef.org/vaw/domestic.pdf>.

Обобщение и заключителни бележки:

Модераторът завършва учебната сесия, подчертавайки следните идеи:

o Домашното насилие е **модел на злоупотребяващо и заплашително** поведение. Подобно насилническо поведение може включва **заплахи, изолация и унижение**.

Целта на домашното насилие е да установи и да поддържа власт и контрол над друг индивид. Насилникът може да използва физическо, емоционално, икономическо или сексуално издевателство, за да поддържа своята власт и контрол.

o Въпреки че домашното насилие и насилието, извършено от непознат имат доста общи характеристики, насилникът, жертвата и обществото имат различни преживявания в двата случая.

o Домашното насилие нарушава много от правата, регулирани от международните закони за човешките права, и само по себе си е признато като нарушение на човешките права. Държавите са отговорни да предприемат мерки да елиминират домашното насилие и да осигурят равнопоставена законова защита за всички жертви.

o Въпреки че лесни обяснения няма, изследванията показват, че домашното насилие се корени в подчинената роля на жената спрямо мъжа, традиционна за много общества. Декларацията на ООН за премахването на насилието спрямо жените дефинира насилието над жените като “манифестация на исторически неравнопоставените властови отношения между мъжете и жените.” Същевременно, насилствените методи са определени като “основни обществени механизми, чрез които жените са насилствено поставени в роли, подчинени на мъжете.”

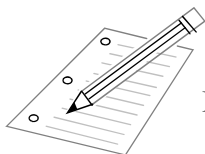
Въпроси и коментари:

Организаторът приключва сесията, отваряйки я за допълнителни въпроси и коментари от страна на участниците. Организаторът записва въпросите и коментарите като съвети за промени в следващи презентации.

Допълнителна литература:

Домашно насилие: Изследвай проблема (Domestic Violence: Explore the Issue), достъпно на следния интернет адрес:
<http://www1.umn.edu/humanrts/svaw/domestic/explore/1whatis.htm>

Проблем в дълбочина: Теории на насилието (Issue in Depth: Theories of Violence), достъпно на следния интернет адрес:
<http://www1.umn.edu/humanrts/svaw/domestic/link/theories.htm>

Помагало: Примерен случай на домашно насилие

Съпругът ми и аз сме женени от десет години. Не дълго след сватбата ни аз забременях с нашето първо дете. Сега имаме три деца, на възраст респективно девет, седем и шест години. От самото начало съпругът ми вземаше всички решения относно семейството ни. Той ми каза, че моята работа е да съм добра съпруга – да се грижа за децата и да готвя и чистя за него.

Първият път, когато той ме удари, аз бях бременна с първото ни дете. Тъкмо се бяхме върнали от гостуване в къщата на майка ми и той се ядоса за нещо. Мисля, че бях забравила да купя хранителен продукт, който той искаше. После той ме шамароса. Помислих си, че това е изолиран случай. Дори не ми мина мисълта, че той би го направил отново.

От този инцидент нататък той ме удрял, ритал, задушавал и горял. Все пак той не ме наранява толкова често физически – вероятно веднъж месечно. Общо взето той ме наранява, когато правя нещо, което той не одобрява, като например посещения при майка ми или телефонни разговори с приятелите ми. Тогава той ме нарича проститутка и други обидни имена и ми казва, че ще вземе децата и ще отиде да живее при майка си, ако не съм добра съпруга. Той не ми позволява да започна работа, въпреки че и трите ни деца сега ходят на училище и въпреки че аз бих се квалифицирала за различни видове работа. Той не ми дава никакви пари, освен малкото необходими за хранителни стоки.

Съпругът ми е също така много ревнив и контролиращ. Преди няколко месеца той се ядоса изключително, защото аз закъснях да се прибера от магазина. Той ме обвини, че му изневерявам с друг мъж и с юмрук проби дупка във вратата между кухнята и хола. Синовете ми бях там и видяха всичко, а той им се развика, заповядвайки им да отидат в стаята си. Наскоро го чух да разговаря със седем годишния ни син. Питаше го дали ме е виждал да говоря с други мъже. Той му каза също така, че аз съм луда и че синът ми трябва да ме наблюдава и да каже на баща си, ако държанието ми е странно.

В един друг случай, ние отидохме заедно на празненство, организирано от един от неговите колеги. Аз се запознах със съпругата на един от хората, с които моят съпруг работи. Говорих дълго с нея. След известно време съпругът ми дойде, грабна ръката ми, причинявайки ми болка и синини, и прошепна “Тръгваме си веднага.” По погледа му разбрах първо, че той беше ядосан, защото прекарах толкова дълго в разговор с жената, и второ, че вероятно ще ме удари отново, когато се приберем у дома. Когато пристигнахме къщи, той строши в стената точно до мен рамката, в които имаше моя снимка заедно с университетските ми приятели. Каза ми, че знам какво ще последва ако продължа да не му се подчинявам.

Преди няколко месеца съпругът ми се прибра късно заедно с няколко приятели и ме събуди, за да сготвя. Той се шегуваше с приятелите си по отношение на моето тегло и им казваше, че аз съм като всички останали жени, които се отпускат и излизат от форма щом се омъжат. Отново ме наричаше с много обидни имена. След като приятелите му си тръгнаха, той ме събуди отново и ме принуди да правим секс, въпреки че аз не исках и се чувствах болна.

Наскоро аз се опитах да говоря със съпруга ми по отношение на неговото насилие спрямо мен. Той отново беше гневен. Каза ми, че не ме наранява повече отколкото съпруг би трябвало да наранява жена си и че всъщност той мисли, че е

изключително добър спрямо мен. Продължи с думите, че дори и понякога да груб спрямо мен, то е само защото не съм добра съпруга и защото съм си позволила да стана неатрактивна.

Аз наистина обичам съпруга си, но не мисля, че бих могла да продължа да живея с него. Той е заплашвал, че ще убие мен, децата и себе си, ако го напусна. Също така, аз нямам къде другаде да отида. Нямам работа или пари и не бих могла да намеря друго място за живеене, дори и да го напусна.

Този сценарий не е действителен. Някои елементи са взимани от описания на домашно насилие в доклади на следните организации: Minnesota Advocates for Human Rights (Миннесотски Адвокати за Човешките Права), достъпни на <http://www.mnadvocates.org>; Domestic Violence Centre (Център за Домашно Насилие), достъпни на <http://www.dvc.org.nz>; Family Violence Prevention Fund (Фонд за Превенция на Семейното Насилие), достъпни на <http://www.fvvpf.org>

Copyright © 2003 Minnesota Advocates for Human Rights;
достъпно на следния интернет адрес: <http://www.stopvaw.org>.

Материалът може да бъде използван за некомерсиални цели. Моля, използвайте подходящо цитиране.